

Mátyus Sándor:

Ki áll nyerésre a Tajvani-szorosban? – Tajvan sorsdöntő választások előtt

A cikk áttekintést kíván nyújtani a szorosközi kapcsolatok aktualitásairól a 2007-ben esedékes tajvani törvényhozási választások és egy évvel a tajvani elnökválasztás előtt. Csen Suj-pien tajvani elnök függetlenségpárti törekvéseit a pekingi vezetés mellett számos nyugati kormány is határozottan elítélte, ami nagyban hozzájárult a tajpeji vezetés nemzetközi elszigetelődéséhez. Az ellenzéki Kuomintang, amely a saját megfogalmazása szerinti „egy Kína politika” alapján veti el a sziget függetlenségét, ugyanakkor történelmi közelségbe került a szárazföldi vezetéshez a tajvani elnök politikájának ellenpontozásával.

A cikk tanulsága szerint Tajvan lakói történelmi jelentőségű döntést fognak hozni a következő elnökválasztáson, egy olyan időszakban, amikor a tajvani identitás megerősödése háttérbe szorította a sziget lakóinak politikai és kulturális azonosulását a szárazföldi Kínával, miközben a két fél közötti egyre mélyülő kereskedelmi kapcsolatok pedig nagyban hozzájárulnak a két entitás egymásrautaltságához.

Bevezetés

Tajvan az ázsiai térség néhány működő demokráciájának egyike, és a térség egyik legdinamikusabb gazdasága. A távol-keleti „kistigris” 23 milliós lakosságának jövőjét ugyanakkor egy mindezidáig megoldatlan politikai disputa árnyékolja be a kínai szárazfölddel.

A Kínai Népköztársaság (KNK) az antikommunista Tajvant „szakadár tartománynak” tekinti, és a kínai vezetés a körülbelül dunántúlnyi méretű sziget visszafoglalására szőtt terveiben az erőszakos csapásmérést sem veti el végső megoldásként. Amikor ezek a sorok íródnak, 706 kínai harcászati rakéta irányul a szigetre¹ délkelet-kínai szárazföldi állásokból, az atomhatalom KNK eltökéltségét jelezve. Tajvan azonban mára inkább bír egy szuverén állam,

¹ Mátyus Sándor (1981), politológus, a Budapesti Corvinus Egyetem Alkalmazott Politikatudományi Programjának Ph.D. hallgatója.

mint egy „szakadár tartomány” ismertetőjegyeivel, tekintettel arra, hogy saját alkotmánya mellett demokratikusan választja politikai vezetőit egy többpárti, félelnöki rendszer keretei között. Emellett egy, a szigetet érő hagyományos katonai támadást a külföldi intervenció fázisáig feltartóztatni képesnek vélt védelmi erő oltalmazza.

A címben megfogalmazott kérdést úgy is feltehetnénk, hogy a közeljövőben a *konfrontáció és az elszigetelődés*, vagy a *konszenzus és az együttműködés* politikája határozza-e majd meg a szoros-közi kapcsolatokat? Véleményem szerint ugyanis két markáns politikai trend körvonalazódik Tajvanon: a függetlenségpárti kormánypart (Demokratikus Haladó Párt – DPP) és harcias hangvételű elnöke, Csen Suj-pien által képviselt irányvonal, amit a legnagyobb ellenzéki párt, a Kuomintang (Nemzeti Párt - KMT) *konszenzuspolitikája* ellenpontoz. Érvélem szerint a kormánypart a konfrontatív hangnemmél és az ebből következő nemzetközi elszigetelődéssel párhuzamosan veszít népszerűségéből. Mindeközben az egységesülést hirdető Nemzeti Párt egy karizmatikus elnökjelölttel és a higgadt politizálás folytatásával akár az idei év törvényhozási és a 2008-as év elnökválasztásának győztese is lehet, ami történelmi fordulatot hozhat a szárazföld és a sziget kapcsolatában.

A tanulmányban azonban két másik, az aktuál-politikai fejleményektől független tendenciára is rá szeretnék világítani. Egyik megállapításom szerint, miután már generációk nőttek fel a Tajvani-szorost érintő politikai viták közepette, a kulturális és politikai értelemben vett tajvani identitás fokozatos erősödése tapasztalható. Az erős kulturális és politikai azonosulás hiánya a szárazföldi Kínával következképpen aláaknázhatja a Kuomintang és a kínai kommunisták által is vallott „egy Kína elvet” és nehezítheti a „szakadár tartomány” esetleges jövőbeni újraegyesülését az anyaországgal.

A másik megállapításom Tajvan és a Kínai Népköztársaság gazdasági interdependenciájának erősödésére mutat rá. A mélyülő és egyre lendületesebb kereskedelmi kapcsolatok meglátásom szerint a két fél közötti fegyveres konfliktus eshetőségét valószínűtlenebbé teszik. Egyúttal pedig azt a feltételezést sem vetjük el, hogy a felek között esetlegesen fellobbanó bármilyen összetűzés a világ legerősebb nagyhatalmát, az Amerikai Egyesült Államokat is könnyen a Kínai Népköztársaság ellen fordíthatja, hiszen az USA garanciát vállalt Tajvan megvédésére.

¹ The Office of the President of the Republic of China. Government Information Office.

Út a Kínai Köztársaságig

Tajvan történelmében a kínai szárazfölddel való kapcsolat az i.sz. V. századra nyúlik vissza. A Kínai Birodalom császárai fokozatosan, több hullámban terjesztették ki hatalmukat a tajvani területekre. Ez együtt járt a Tajvannal szemben elhelyezkedő szárazföldi kínai tartományok, főként Fucsien lakosságának tömeges átvándorlásával. A tajvaniak döntő többsége, több mint 17 millió fő e korai betelepülők leszármazottja, s a kínai nyelv fucsieni nyelvjárását beszéli.² Jelenleg az ország lakossága 22 749 838 fő,³ 98%-a kínai (*han*), az eredeti maláj-polinéz őslakosság maradványát képező törzsek pedig a lakosoknak kevesebb, mint 2%-át teszik ki. A sziget túlnyomó része hegyvidék, természeti kincsekben is szegény, és alacsony a mezőgazdasági termelésre alkalmas területek aránya.

A sziget – a hivatalos kínai felfogás szerint – véglegesen a XIII. században, a Jüan (Yuan) dinasztia uralma alatt lett a Kínai Birodalom része. Az első európai kereskedelmi telepek a XVI-XVII. század folyamán létesültek a *Formosa*⁴ néven is ismert szigeten. A XIX. század végére félgymarmati sorba süllyedő Kína az 1895-ös simonoszeki békében Japán javára kényszerült lemondani a sziget fölötti uralomról.

A II. világháború után a Csang Kaj-sek vezette Kuomintang külön tartományként csatolta vissza Tajvant az anyaországhoz, miután pedig a Kínai Kommunista Párttól vereséget szenvedett, híveivel 1948-49-ben a szigetre menekült.⁵ Azóta a sziget a KNK-tól politikailag és gazdaságilag elkülönült területet képez és magát továbbra is „Kínai Köztársaságnak”⁶ nevezi.⁷

A Kuomintang a „visszavonulását”⁸ követő első években elnyomó intézkedésekkel erősítette meg hatalmát. A hivatalos történetírás Tajvanon a közelmúltig titkolta a korszak egyik legsötétebb vérengzését, az 1947-es „228-as incidenst”, amikor is a Kínai Köztársaság szárazföldi származású katonái egy – egy cigarettacsempész és egy vámtiszt összeszólalkozása

<http://www.gio.gov.tw/taiwan-website/4-oa/20050301/2005030101.html>. letöltés ideje: 2006. 12. 6.

² A bevándorló kínaiak a jóval alacsonyabb fejlettségű, törzsi társadalomban élő, többségében *tagalog* nyelvű és polinéz eredetű őslakosságot a kedvezőtlenebb, magashegyi területekre szorították vissza. Az őslakosság maradványai ma is e területeken, viszonylagos elmaradottságban élnek. Forrás: a tajpeji Magyar Kereskedelmi Iroda hivatalos weboldala; www.hungary.org.tw.

³ CIA, *The World Factbook*. <http://www.odci.gov/cia/publications/factbook/index.html> letöltés: 2007.01.15.

⁴ Portugálul: „Ihla Formosa”, azaz „Csodálatos sziget”.

⁵ Tajvanra összesen mintegy kétfélmillió ember érkezett, akik jórészt Kína katonai arisztokráciájából, tőkéseiből és értelmiségéből kerültek ki.

⁶ The Republic of China on Taiwan.

⁷ Tajvan-sziget és a tajvani hatóságok igazgatása alá tartozó több mint száz kisebb sziget együttes területe 35 961 km. A Tajpeji Magyar Kereskedelmi Iroda hivatalos weboldala: www.hungary.org.tw (a tajpeji Magyar Kereskedelmi Iroda egyben számos, a dolgozatban felhasznált írásos és digitális tájékoztató anyag forrása).

⁸ Jordán Gyula: *Tajvan Története*, Kossuth Kiadó, 2005, pp. 194-195.

nyomán kibontakozott – lázongást, illetve utóbb az egész szigetre kiterjedt felkelést, brutálisan fojtottak vérbe. Hivatalos becslések 10 és 30 ezer fő közé teszik a zavargásokban elhunytak számát, akik többsége ártatlan civilként esett áldozatul. Február 28-a ma már hivatalosan is „béke-emléknap”, miután ezt az időszakot immár Tajvanon is szokássá vált a „fehér terror” időszakaként emlegetni.⁹ Ebben az ellentmondásos időszakban a Csang Kaj-sek vezette kormány a szárazföld egészét képviselve – a szárazföld visszaszerzésének igényével – foglalt helyet állandó tagként az ENSZ Biztonsági Tanácsában, egészen 1971-ig.

A demokratikus átmenet időszaka

Csang Kaj-sek 1975-ben bekövetkezett halála után fia, Csang Csing-kuo töltötte be az elnöki tiszteket, akit 1978-ban a Nemzetgyűlés választott meg erre a tisztségre. A két Csang elnök és családjuk tekintélyelvű, diktatórikus kormányzást folytatott egészen az 1980-as évek közepéig, amikor óvatos enyhülés vette kezdetét. 1986-ban helyezték hatályon kívül a hadi törvényeket, majd engedélyezték újfajta nézeteket valló, más pártok működését.¹⁰ 1987-ben megszűnt az 1949-ben bevezetett rendkívüli állapot. 1988-89-től gyors ütemű demokratizálódási folyamat kezdődött, ám a beindult változások csak 2000 után kezdték ki az évtizedek óta kormányzó egykori „állampárt” hatalmát.

A demokratikus átmenet Csang Csing-kuo 1988-as halálát követően kapott lendületet, amikor a Kuomintang elnöke és egyben az új államfő a tajvani születésű és Japánban tanult Li Teng-huj lett. Az alelnökből államfővé előlépett Li Teng-huj kinevezésétől fogva folyamatosan építette le a diktatórikus politikai rendszert, amely addig a hidegháború utáni polgárháborús helyzethez és a szembenállás logikájához igazodott. Li elnöksége alatt bontakozott ki a sajtószabadság, a Kuomintang mellett ellenzéki pártok alakulhattak, és előkészítették az 1946-os köztársasági alkotmány módosítását is.

Tajvan álláspontjában 1991-ben következett be az a korszakalkotó fordulat, amely során a tajpeji vezetés egy alkotmánymódosítással véget vetett „a kommunista lázadás elfojtására való mozgósítás időszakának” (amely kifejezés voltaképpen az „anyaország”

⁹ A történetek megítélése jól tükrözi a tajvani lakosság megosztottságát: míg a Kuomintang szimpatizánsai a Csen Suj-pien tajvani elnök által a „228-as incidens” iránt mutatott, néha már drámai érzékenységet a szárazföldről érkezett honfitársai elleni politikai gyűlöletkeltésnek vélik, Csen hívei ellenfeleiket a történetek iránti érzéketlenséggel és a történelem meghamisításával vádolják.

¹⁰ 1986-ig a Kuomintang volt a kormányzópárt – a tajvani rendszert ekkor „irányított demokráciaként” jellemezték. A Kuomintang mellett formálisan létezett még két kis párt is. Majoros Pál: *A Kínai Köztársaság (Tajvan) és az Európai Unió gazdasági és politikai kapcsolatai*, EU Working Papers 3/2002, p. 59.

fegyveres felszabadításának szándékára utalt). Ezáltal lehetővé vált Tajvan számára Kína megosztottságának az elismerése.¹¹

Tajvan politikai rendszere

A Szun Jat-szen-i államfilozófia hagyatéka napjainkig kimutatható a Kínai Köztársaságban.¹² Az ország hatalmi szervezetének sajátossága, hogy máig léteznek az 1912-ben megalakult „Kínai Köztársaság” központi szervei (elnök, parlament, kormányzat).¹³ A központi kormányzatnak öt *kamarára*, „jüan”-ra, kell épülnie a Szun Jat-szen-i államelmélet szerint¹⁴, mely hatalmi ágak ellenőrzik egymást, de nincsenek egymástól függésben. Ez az öt jüan a végrehajtó jüan (*executive yuan*), a törvényhozó jüan (*legislative yuan*), az igazságszolgáltató jüan (*judicial yuan*), a vizsgáztatói jüan (*examination yuan*) és a vizsgálói jüan (*control yuan*).

A hatalmi struktúra legfontosabb tényezője az elnök, aki a kormányt kinevezi és irányítja. A tajvani félelnöki rendszerben a választópolgárok elnököt és alelnököt választanak a végrehajtó hatalom élére, és képviselőket választanak a törvényhozó hatalomba. A francia félelnöki modellel szemben azonban a tajvani elnök akkor is bír az adminisztratív jogkörökkel rendelkező miniszterelnök kinevezésének jogával, ha pártja nem rendelkezik többséggel a törvényhozói jüanban. Az amerikai elnöki hatalommal ellentétben viszont a tajvani elnök nem vétőzhatja meg a törvényhozás döntéseit.

Az 1996 márciusában megtartott – az egész kínai történelem során az első – közvetlen elnökválasztáson az addig is hivatalban levő Kuomintang párti elnököt, Li Teng-hujt választották meg a tajvani választópolgárok rendszerváltó államfőnek.¹⁵ Az 1998 decemberében megtartott második szabad parlamenti választáson az egykori állampárt győzött, a 225 parlamenti helyből 123-at nyert el. A legnagyobb ellenzéki párt, a Tajvan függetlenségét is felvető, mintegy 70 mandátumot szerző Demokratikus Haladó Párt (Democratic Progress Party, DPP) lett, amelynek politikai befolyását jellemzi, hogy 1994 és 1998 között Csen Suj-pien személyében a főváros polgármesterét adta.¹⁶

¹¹ Jordán Gyula: *Tajvan és az ENSZ*, Korunk, 1998, p.1. <http://www.hhrf.org/korunk/9808/8k19.htm> letöltés: 2007.01.09.

¹² Szun Jat-szenre, valamint az általa megfogalmazott „három népi elvre” (*nacionalizmus, néphatalom, népjólét*), nemzeti-forradalmi mozgalompépítő szerepére az 1912-ben megalakult Kuomintang, és az 1921-ben, a nemzeti mozgalmakkal szövetségben létrejött Kínai Kommunista Párt is előszeretettel hivatkozik.

¹³ Ezekkel párhuzamosan működtek a tajvani tartományi szervek 1998-ig.

¹⁴ Szun Jat-szen, *San Min Chu – I*, Chi Shu, R.O.C. GIO, 1997., pp. 1-212.

¹⁵ A Tajpeji Magyar Kereskedelmi Iroda hivatalos weboldala: www.hungary.org.tw.

¹⁶ *The Republic of China Yearbook*, 1999.

2000. március 18-án megtartották a második közvetlen – a demokratikus normáknak megfelelően lezajlott – elnökválasztást, amely az ellenzéki Csen Suj-pien győzelmét hozta. A szegény, dél-tajvani parasztcsaládba született, tanulmányai során éltanulóként teljesített ügyvédet 2000. május 20-án iktatták be hivatalába.¹⁷ A *Liberális Internacionálé* tajvani tagpártja, a DPP jelöltjeként Csen a szavazatok kevesebb, mint 40 százalékát szerezte meg, a második helyen végzett független jelölt pedig csak néhány százalékkal kapott kevesebbet¹⁸, míg a kormányzó KMT jelöltje 20 százaléknyi szavazattal végzett a harmadik helyen. A szavazatarány tükrözte a belpolitikai helyzet erőteljes megosztottságát. A parlamentben ráadásul továbbra is a Kuomintangnak volt abszolút többsége, és ezért az új elnök Tang Fejt, az előző kormány védelmi miniszterét nevezte ki miniszterelnökké.

A Tajvanon 1949 óta folyamatosan kormányzó Kuomintang választási veresége fordulópontnak bizonyult a sziget történetében, és a hatalomváltás, mely ebben az esetben kétségtelenül több volt, mint egy egyszerű kormányváltás, az 1980-as évtized óta zajló demokratizálás lezárultának tekinthető.

2004. március 20-án ismét elnökválasztást tartottak Tajvanon, melyen Csen Suj-pien jelenlegi elnök, a Demokratikus Haladó Párt (DPP) jelöltje és Lien Csan, az ellenzékben levő Kuomintang vezetője indult. A kínai vezetés nem hagyott kétséget afelől, hogy a szeparatistának tartott Csen helyett szívesebben látná a kompromisszumra hajlandó Csant Tajvan elnöki székében. A tajvani politika sokszínűségét mutatja, hogy a korábbi kuomintangista államfő, Li Teng-huj, Csen elnök kampányát támogatta, hozzájárulva annak győzelméhez.

A választással párhuzamosan tartott – a pekingi vezetés által hevesen bírált – népszavazáson a kormányzó párt kezdeményezésére azt is megkérdezték a választóktól, hogy növelnék-e Tajvan hadipotenciálját a kínai rakétafenyegetés miatt, illetve hogy a szigetország kezdjen-e béketárgyalásokat Pekinggel. A referendum eredménytelen lett, mivel a szavazásra jogosultaknak csak kevesebb mint 50%-a adott le érvényes szavazatot.

A választási bizottság közlése szerint alig 30 ezer szavazattal a hivatalban lévő elnök, Csen Suj-pien nyerte a tajvani elnökválasztást kihívója, Lien Csan előtt. A csaknem 13 millió voksot figyelembe véve ez rendkívül szoros eredmény volt. Olyannyira, hogy az ellenzéki jelölt a szavazatok újraszámolását követelte. Csen Suj-pien – akit a választást megelőző napon egy

¹⁷ Egy közszájon forgó anekdota szerint Csen beiktatási ünnepségének meghívóján a legközelebbi óvóhelyek elhelyezkedését is feltüntették.

¹⁸ James Soong, a People's First Party színeiben induló második helyezett valójában nem volt a hagyományos értelemben véve független, mert a jelölt a Kuomintangból lépett ki, miután nem találta elég következetesnek pártjának a szárazfölddel kapcsolatos politikáját.

ismeretlen merénylő az elnöki konvojra pisztolyból leadott lövésekkel megsebesített – viszont kihirdette győzelmét, s felszólította Kínát, hogy vegye jelzésértékűnek a győzelmét, és ne zárkózzon el a békés párbeszédétől.

Csen Suj-pien nem vesztegetett szót arra, hogy elegendő voks híján érvénytelen lett az elnökválasztással párhuzamosan tartott két népszavazás. A népszavazás célja egyértelműen a politikai napirend tematizálása volt. Az elnök a referendum provokatív kérdéseivel konfrontatív légkört akart teremteni, amivel a választóit mobilizálta. Csen elnök kampányaiban előszeretettel nyúl a félelemkeltés eszköztárához. A függetlenedési törekvések hangoztatásával az elnök politikai eltökéltségét tudja bizonyítani, amire a KNK vagy elutasítással, vagy hallgatással reagálhat. Az elnök felismerte, hogy Peking az 1996-os és a 2000-es elnökválasztási kampányok során tanúsított durva reakcióival a függetlenedéspártiak malmára hajtotta a vizet.

Ez a politikai stratégia ugyanakkor nagyon komoly kockázatokkal is jár: ahogy a konfliktuskeresés függetlenedéspárti szavazókat is elbátortalaníthat, és a nemzetközi közösség egyöntetű elutasításába ütközik, egyúttal kiszámíthatatlanná teszi a pekingi vezetést is, amely többször figyelmeztette Tajvant, hogy bármilyen formális lépés a függetlenedés felé háborúhoz fog vezetni.

A mérsékelt politika győzelme

Csen a 2004-es tavaszi elnökválasztáson másfél millióval több szavazatot kapott, mint a legutóbbi elnökválasztás alkalmával. A tajvani elnök joggal érezhette, hogy erősödött a támogatói bázisa, annak ellenére, hogy kuomintangista kihívóját csak hajszálnyival tudta megelőzni. A 2004. decemberi parlamenti választás azonban új helyzetet teremtett. Habár az összes leadott szavazatból a függetlenedést propagáló kormánypártra leadott szavazatok aránya a 2001-ik évi 33,4%-ról 35,7%-ra nőtt, és mintegy 300 ezerrel szavaztak többen a DPP-re, mint a KMT-re, a kormánypárt és szövetségese, a Taiwan Solidarity Union (TSU) elvesztette a választást.

A következő táblázat a 2004-es parlamenti választás eredményeiről ad áttekintést. A pártok mellett feltüntetett színekből kitűnik, hogy a kormánypárti választási koalíció, azaz a „zöld tábor” (*pan-green camp*) 15 mandátummal maradt alul kihívójával, az ellenzéki Kuomintang által vezetett „kék táborral” (*pan-blue camp*) szemben. A törvényhozás 225 helyéből 113 helyet kell megszerezni az abszolút többséghez. A kormánypárti koalíció 101

mandátumot szerzett. Az ellenzéki koalíció 114+2 mandátummal (két KMT jelölt függetlenként indult) maradt a törvényhozás többségi ereje.

1. táblázat: A 2004-es törvényhozási választás eredménye

	Mandátumok számának változása: 2001/2004	Mandátumok megoszlása (%) 2004-ben	Szavazatok megoszlása (%) 2004-ben
Democratic Progressive Party - DPP (zöld)	87/89	39,6	35,72
Taiwan Solidarity Union – TSU (zöld)	13/12	5,3	7,78
Kuomintang - KMT (kék)	68/79	35,6	32,82
People’s First Party – PFP (kék)	46/34	15,1	13,89
Chinese New Party - CNP (kék)	1/1	0,3	0,13
Pártonkívüliek	9/10	4,1	9,57

Forrás: Charles H. C. Kao: Election Results and Enhancing Taiwan’s Competitiveness, Commonwealth Publishing Group Institute of Knowledge Economy and Management, 2005.

A választás alacsony, 59,2%-os részvételi aránya az ellenzéknek kedvezett. Elsősorban a biztos pártpreferenciával nem rendelkező szavazók maradtak távol a szavazástól. A kormánypártok nagy magabiztossággal, a győzelem biztos tudatában folytatták kampányukat, ami csökkentette híveik részvételi készségét. Ugyanakkor az ellenzéki táborban a márciusi elnökválasztási kudarcnak részvételre buzdító hatása volt. Charles Kao, Csen elnök egyik *spin doctora* – a közvéleménynek Tajvan és a szárazföld, illetve Tajvan és az USA közötti feszültségek miatt érzett aggodalmával indokolta az alacsony részvételt.¹⁹

A választók egyszersmind a mérsékelt politikára szavaztak. Elutasították mind a kormánypárti, mind az ellenzéki szélsőségeket: a Li Teng-huj által „párton kívülről” támogatott radikális függetlenségi platform (TSU), valamint a 2000-es elnöki kampány során a KMT-ből kivált és az „egy Kína” és az „újraegyesítés” politikáját hirdető másik szélsőséges politikai alakulat, a PFP programját.

A 2004-es parlamenti választások után a 2005 decemberében közepesen magas részvétel mellett megtartott helyhatósági választások rajzolták át újra Tajvan politikai térképét. Az eredmények egyrészt igazolták a 2004-es választásokon tapasztalt tendenciát – a kormánypárt fokozatos gyengülését –, míg a 2005 augusztusában megválasztott új és dinamikus pártelnökkel induló KMT egyértelmű előretörését jelezték. A sziget 23 tartományi és városi vezetéséért folyó küzdelemben az ellenzéki KMT a szavazatok 50,96%-át nyerte el, a 2001-es helyhatósági

választásokon szerzett 35,06%-hoz képest, míg a DPP nagyjából 3,5%-al teljesítette alul a 2001-es 45,27%-os eredményét. A kormánypárt valamennyi északi tartományban a KMT javára veszített, és a hagyományosan hátszágának számító déli szigetrészre szorult vissza.²⁰

A 2006 decemberében a fővárosban és a déli hátszág legnagyobb városának számító Kaohsiungban megtartott polgármester-választások is az egy évvel korábbi eloszlást mutatták: míg a Nemzeti Párt biztos győzelmet aratott az északi Tajpejben, a déli „zöld” Kaohsiungban a DPP jelöltje szerepelt jól.

A tajvani identitástudat mint politikai törésvonal

A tajvaniak nem vonják kétségbe, hogy a tajvani kultúra a kínai kultúra része. Ezzel szemben az elmúlt hat év választási eredményeiből is könnyen kiolvasható, hogy – bár számuk rendkívül nehezen becsülhető – tetemes azoknak a száma a tajvani lakosságon belül, akik Tajvant politikailag nem Kína részének tekintik, hanem hazájukra önálló, szuverén államként tekintenek. A választási részvételi adatokból az is kitűnik, hogy a tajvani lakosság él a demokrácia teremtette részvételi lehetőségekkel, és úgy tűnik, politikai kultúrája példásan megfér a demokratikus keretek között.

A Tajvanon rendszeresen végzett identitáskutatások a magukat kizárólag tajvaniaknak vallók számának növekedését mutatják, a magukat kínai identitásúnak vallók térvesztésével párhuzamosan. Különösen érdekes, hogy az 1996-os „rakétaválság” időszakában, amikor a KNK provokatív rakétakilövésekkel válaszolt Tajvan első szabad elnökválasztására, a magukat tajvaniaknak vallók száma hirtelen visszaesett. A függetlenségpárti Csen elnök megválasztásának évében viszont messze a legmagasabb értéket mutatta. Az idekapcsolódó ábra adatai ezeket a tendenciákat szemléltetik.

A Tajvanon rendszeresen végzett identitáskutatások a magukat kizárólag tajvaniaknak vallók számának gyarapodását mutatják. A függetlenedés gondolatának elfogadása, illetve elutasítása jelenti ma a legfőbb törésvonalat a tajvani politikai rendszerben. A függetlenedési gondolat elfogadói – akiknek száma aktuálpolitikai tényezők függvényében is folyamatosan változhat – ma a lakosság talán felét tehetik ki, és a legnagyobb kormányzó pártnak, a DPP „zöld táborának” jelentenek egy stabil támogatói bázist. A DPP-re jellemzően a déliek, a

¹⁹ Charles H. C. Kao: *Election Results and Enhancing Taiwan's Competitiveness*, Commonwealth Publishing Group Institute of Knowledge Economy and Management, 2005.

²⁰ Central Election Commission (Választási Bizottság), Taiwan, www.cec.gov.tw letöltés: 2007.01.09.

mezőgazdaságban foglalkoztatottak, a szegényebbek, a protestáns gyülekezetek tagjai és a több száz évvel ezelőtt a szárazföldről áttelepült kínaiak leszármazottai szavaznak.²¹

2. táblázat A „zöld tábor” megerősödésének etnikai háttere

	Csak tajvani	Tajvani és kínai	Csak kínai	Más, egyéb
1992	16,7%	36,5%	44,0%	2,8%
1994	28,4%	49,9%	21,7%	0%
1996	24,9%	49,5%	20,5%	5,1%
1998	38,0%	44,9%	12,3%	4,8%
2000	45,0%	39,4%	13,9%	1,7%

Forrás: Chang, Hui-ying; Lee Teng-hui: 1988-2000 Twelve Years in Power, in: Ming-Yeh T. Rawnsley, Communications of Identities in Taiwan: From the 228 Incident to FTV, 2003, p. 280.

A KMT, a nacionalista párt szimpatizánsai elsősorban az északiak, a fővárosban élők és az államapparátus tagjai. A köztisztviselők, a hadsereg és a rendőrség tagjai, illetve az önkormányzati tisztviselők mellett az őslakosok és a kisvállalkozók nagy része is a Kuomintangot támogatja, különösen, ha kínai érdekeltségű vállalkozásuk van. Általában a tajvani elit is a nacionalista párt szavazóbázisát jelenti, így a szárazföldről elmenekült iparos és katonai arisztokrácia családjai, azok, akiknek rokoni kapcsolataik vannak a szárazföldön. Továbbá a Tajvanon élő katolikusokat is a „kék táborba” sorolhatjuk.²²

A Kuomintangot a mai politikai közvélemény – így a KNK is – már a tajvan függetlenségi törekvések ellenpontozójának tekinti, hiszen a KMT mindvégig megmaradt az évtizedek óta vallott (egy nem kommunista vezetésű szárazfölddel való) egyesülés koncepciójánál, vagyis a Kínai Kommunista Pártot és a KMT-t az „*egy Kína elv*” állítja közös platformra. Mivel a tajvani függetlenedést a KMT nem tekinti politikai alternatívának, sokkal kompromisszumkészebbnek tűnik a szoros-közi viszonyok kezelésében is. Ezt támasztja alá Lien Csannak, a KMT akkori elnökének útja 2005 tavaszán az „anyaországba”. Pekingi, illetve nankingi látogatása során a pártelnök a legmagasabb rangú vendégeknek kijáró fogadtatásban részesült; a szárazföldi születésű tajvani ellenzéki politikust Hu államelnök is fogadta.²³ Ilyen politikai lépésre az elmúlt hatvan évben nem volt precedens, és a „béke jegyében” lezajlott

²¹ A Tajpeji Magyar Kereskedelmi Irodának a tajvani közvélemény-kutató cégek adataira hivatkozva készült digitális munkaanyaga, 2005-ből.

²² u. o.

²³ *Taiwan opposition leader in China*, BBC News, <http://news.bbc.co.uk/2/hi/asia-pacific/4482617.stm> letöltés: 2006.06.04

szárazföldi látogatás kétségkívül megalapozta a pártvezetőségtől azóta megvált Lien Csan politikai hagyatékát.

A jövő évben esedékes elnökválasztáson a KMT részéről elképzelhető, hogy a párt karizmatikus politikusa, Ma Ying-jeo fog indulni, aki nyolc évig volt Tajpej főpolgármestere (1998 és 2006 között). Habár egykori igazságügy-minisztersége óta korrupció elleni küzdelméért a „Mr. Justice” becenevet kapta, 2007 elején lemondott pártelnökségéről, miután az ügyészség vizsgálatot indított ellene főpolgármestersége alatt elkövetett állítólagos pénzügyi visszaélései miatt, aminek ügyében a kormánypárt politikusai 2006 augusztusa óta támadják az ellenzéki politikust. Még nem tudni, hogy a Harvardon végzett és angolul kitűnően beszélő politikus kinek lehet a kihívója a jövő évi elnökválasztáson, amennyiben az ellene folytatott eljárás nem bizonyítja be az őt ért vádakát. A rokonai és beosztottjai révén ugyancsak korrupciós vádakba keveredett Csen elnök ugyanis a tajvani választási törvényekből kifolyólag nem tud a DPP színeiben harmadik ciklusáért versenybe szállni.

A 2008-as elnökválasztáson várhatóan minden korábbinál nagyobb jelentőségű lesz az anyaországgal kapcsolatos viszony értékelése, és a tajvani választók valószínűleg arról is ítéletet fognak alkotni, hogy vajon az elmúlt két ciklus „doktriner” politikája kedvezőbb-e a sziget elsősorban kis-és középvállalkozásokra épülő gazdaságának szempontjából, vagy a függetlenedési vágyakat immár háttérbe szorítva inkább a „több” és „akadálymentesebb” kapcsolatrendszer kiépítésére kellene a tajpeji vezetőket ösztönözni. A jelenlegi politikai napirend ismeretében ugyanis a „függetlenség-pártiság” és a „konszenzuspolitika” egyelőre egymást kizáró politikai opciókként jelentkeznek. A kormánypárt 2008-as sikere ennél fogva nagyban függhet attól, hogy a szárazfölddel kapcsolatos politikáját miként határozza meg, és miként kommunikálja a tajvani lakosság számára. Vajon továbbra is a szárazföldi katonai fenyegetés tükrében akár indokoltnak vélhető és Csen elnök által a 2005-ös helyhatósági választási vereség óta kizárólagos politikai opcióként használt *félelemkeltés* politikai eszköztárához nyúlnak a kormánypárt politikusai, vagy a *status quo* megőrzéséért újfajta szoros-közi doktrínával állnak elő?

Tajvan és az „anyaország” viszonya

A KNK által felvetett országegyesítési koncepció, az „egy ország – két társadalmi rendszer” formula nem találkozik a tajvani vezetés egyetértésével, noha Peking még több engedményt – gyakorlatilag teljes autonómiát – ígér a szigetnek, mint Hongkongnak és

Makaónak. Tajvanon ugyanakkor Hongkong és Makaó példája önmagában nem jelent meghatározó tényezőt a kérdés koncepcionális kezelésében, mivel korábban mindkét terület gyarmati státuszban volt. Ráadásul a tajvaniak a napjainkra markánssá vált életszínvonalbeli, politikai és gazdasági különbségek következtében sokkal kevésbé érzik magukat a kínai nemzet részének, mint az 1997-ben visszacsatolt Hongkong lakossága.²⁴ Tajvan a KMT 1949-es áttelepülése óta soha nem került sem a pekingi kormány hatalma, sem külföldi uralom alá, s így a közvélemény többsége – Hongkongtól és Makaótól eltérően – *de facto* önálló entitásnak tekinti hazáját.²⁵

Az országegyesítés pekingi megítélésében 1999 végén Pekingben is új helyzetet teremtett Makaó kínai visszavétele, amellyel lezárult a folyamat egyik lényeges, különálló szakasza (a volt gyarmatok visszacsatolása), és immár csak a tajvani kérdés maradt rendezetlen. Ennek alapján a kínai vezetés a makaói szuverenitásváltási ünnepek kapcsán nyilvánosan is meghirdette azt a célt, hogy Tajvant belátható időn belül visszacsatolják az anyaországhoz.

A feszültség a Tajvani-szorosban az utóbbi években erőteljes hullámzást mutatott. Csen Suj-pien függetlenségpárti elnök másodízben történő megválasztása ismét kiélezte a feszültséget a két fél között. A viszonyt csak rontotta, hogy a szárazföldi Kína törvényalkotói 2005-ben jóváhagyták az „elszakadásellenes törvényt” (*anti-secession law*), amely fegyveres beavatkozásra ad felhatalmazást, ha Tajvan hivatalosan kinyilvánítja a függetlenségét. A törvény elfogadása – noha a paragrafus semmi olyat nem tartalmazott, ami korábban hivatalosan ne hangzott volna el – Tajvanon egyöntetű ellenkezést szült, ami egy időre pártszimpátiáktól függetlenül kovácsolta egybe a tajvani, vele együtt pedig részben a nemzetközi közvéleményt is, Pekinggel szemben.

A szoros-közi viszonyokban ugyanakkor fordulópontnak bizonyult a már említett Lien Csan-látogatás 2005 tavaszán. A nacionalista politikus látogatása és Hu államelnöknek felajánlott – inkább szimbolikusnak tekinthető – „*tajvani meghívása*” ugyanis nagy mértékben megváltoztatta a tajvani lakosságnak a szárazfölddel és annak kommunista vezetésével kapcsolatos percepcióit. Mindeközben Csen elnököt a KMT „békepolitikája” kifejezetten konfrontatív és populista szerepbe kényszeríti, aki ebből a szerepből kifolyólag egyre kevésbé bírja a külföld – így az Egyesült Államok – és saját hazai közvéleményének bizalmát. A pekingi politika ugyanis mára rendkívül jó érzékkel használja ki a 2004-es választások óta kialakult

²⁴ Lee Kuan Yew: *From Third World to First – Memoirs of Lee Kuan Yew*, Times Media Private Limited, Singapore, 2000, pp. 633-634.

tajvani belpolitikai megosztottságot, és míg a Kuomintangban a dialógusra nyitott tajvani partnerre talált, Csen elnök szeparatista „tüskeállásából” egyre több politikai hibát követ el, és számos lépése vonja kérdőre politikai megbízhatóságát.

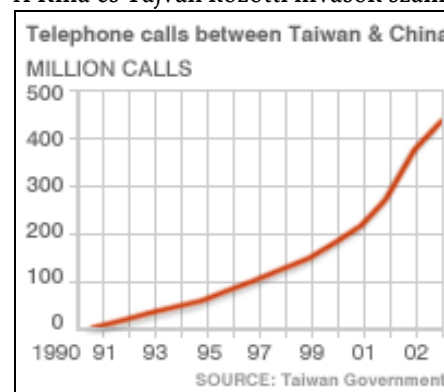
Mindeközben az elnöki posztra aspiráló új KMT-elnök – Ma Ying-jeo –, úgy tűnik, követni fogja a Lien Csan által megkezdett pragmatikus „békepolitikát”, aminek már nyomatékot adott azzal az ígéretével, hogy elnöksége során lehetővé teszi a szoros-közi közvetlen közlekedési forgalmat, amivel a szigetet elképzelése szerint a régió „gazdasági középpontjává” emelné.²⁶

A szoros-közi kapcsolatok társadalmi dimenziói

Tajvani vállalatok hivatalos mutatók szerint több mint 50 milliárd USD²⁷értékben fektettek be – elsősorban off-shore cégeken keresztül – a szárazföldön, és immár több mint egymillió tajvani él a szárazföld nagyvárosaiban, jórészt tőkések, gyártulajdonosok és vállalkozók.²⁸ Tajvan és a kínai szárazföld gazdasági kapcsolatai napjainkban talán soha nem látott konjunktúrával jellemezhetők, noha a gazdasági kapcsolatokban rejlő komolyabb lehetőségeket még messze nem használja ki a két fél. Sőt, a tajpeji vezetés a szárazfölddel szembeni „bekeményítő” hangnemének részeként a közelmúltban a tőkeforgalom korlátozására tett intézkedéseket.

A 2005-ös és a 2006-os évben a kínai Holdújév alkalmából a két országrész között közvetlenül közlekedő charter repülőgépjáratok beindítása – és az ezt a lépést megalapozó 2005-ös makaói tárgyalások a két fél képviselői között – ugyanakkor fontos politikai szimbólumértékkel bírtak. Az 1949 óta a két országrész közötti első közvetlen repülőjáratokat lehetővé tevő egyezmény egy kormányközi jellegű megállapodás eredménye, ahol a tajvani kormány a szárazfölddel kapcsolatos ügyek vitelével megbízott hivatalának,

1. ábra
A Kína és Tajvan közötti hívások száma

Forrás: Telephone calls between Taiwan & China, *BBC News* www.bbcnews.com.

²⁵The Office of the President of the Republic of China. Government Information Office. <http://www.gio.gov.tw/taiwan-website/4-0a/20050301/2005030101.html>.

²⁶ *Taiwan opposition leader sworn in*, BBC News. <http://news.bbc.co.uk/2/hi/asia-pacific/4165364.stm> letöltés: 2006.06.04.

²⁷ A valóságos érték ennek az összegnek a többszöröse, körülbelül kétszerese.

valamint „félhivatalos” szervként működő alapítványának hivatalnokai a szárazföldi kormányzati tükörszervek, illetve a szárazföldi polgári légügyi hatóság vezetőivel folytattak tárgyalásokat, és jutottak a repülőjáratok beindítását lehetővé tevő közös megállapodásra.²⁹

A tajvaniak egy része jogosan aggódik amiatt, hogy a tajvani gazdaság túlonútul támaszkodik Kínára. Egyidejűleg mások viszont azzal érvelnek, hogy a gazdasági kapcsolatok éppen egy fegyveres konfliktus lehetőségeit oszlatják el, arra a gazdasági kockázatra utalva, amit a KNK gazdasága szenvedhet el, ha háborúba kezd gazdasági partnerével, Tajvannal. Megint mások azt vizionálják, hogy a sziget számára óriási gazdasági haszonnal járna, ha a két országrész között immár nem lenne többé akadály a gazdasági együttműködésnek, és a politikai szempontok a két fél gazdasági együttműködésének margójára kerülhetnének.

Az elmúlt években rohamosan bővült a kapcsolat Tajvan és a kínai szárazföld között a gazdaság, a kultúra, a turizmus és az emberek közötti közvetlen érintkezés terén. Részben a KMT politikusainak útjai is bizonyították, hogy szaporodott a politikai érintkezések száma, és kiépültek a kapcsolatok intézményes alapjai is.

A Kuomintang részéről e kapcsolatoknak a mélyítése valós törekvésként jelenik meg, és ez szimpátiával találkozik a szárazföldi vezetés részéről. Éppen ezeket a kibontakozó szoros-közi kapcsolatokat támadta meg a függetlenségpárti elnök, amikor az 1990-ben alapított és számos nagyszabású szoros-közi egyeztetést felügyelő *Nemzeti Újraegyesítési Tanácsot (National Unification Council)* 2006 márciusában „a szárazföld katonai fenyegetésére” hivatkozva a politikai irányelveivel egyetemben „semmisnek ítélte”.³⁰ Itt fontos megjegyezni, hogy a „semmisnek ítélet” fogalmilag nem azonos az intézmény teljes eltörlésével, hiszen Csen elnöknek már a 2000-es választási ígéretei között is szerepelt a szárazfölddel folytatott politikai párbeszéddel kapcsolatos intézményeknek a tiszteletben tartása. A szinte egybehangozóan veszélyesnek minősített döntés ugyanakkor valószínűleg nagyobb nemzetközi és hazai népszerűségvesztéssel járt az elnök számára, mint ahány függetlenségpárti szavazatot mobilizálhatott vele. Mindemellett a populista intézkedés kitűnő támadási felületet biztosít a mai napig a pekingi vezetés számára is, amely a tajvani lépés következtében nem került nagyobb nemzetközi nyomás alá, és nem kényszerül a Tajvanra célzott harcászati rakétáinak elirányítására.

²⁸ *Country Briefings: Taiwan, The Economist*, www.economist.com. letöltés: 2006.06.04.

²⁹ *Air pact marks step to official talks*, <http://www.etaiwanews.com/Editorial/2005/01/18/1106013521.htm> letöltés: 2006.06.04

Diplomácia másként

Amikor az Egyesült Nemzetek Szervezete (ENSZ) 1945-ben megalakult, a Kínai Köztársaság egyike volt az alapítóknak, és állandó tagságot kapott a Biztonsági Tanácsban. Ezt a tényt az ENSZ Alapokmányának 23. és 110. cikke is rögzíti. Az 1971-es év azonban a fordulatot hozott, ekkor ugyanis megszűnt Tajvan ENSZ-tagsága. Az ENSZ Közgyűlése elfogadta a 2758. számú határozatot, amellyel a Kínai Népköztársaságot felvette a világszervezetbe, arra kényszerítve a Kínai Köztársaságot, hogy az visszavonuljon az ENSZ valamennyi szervezetéből és függesse fel a szervezet keretein belül folytatott mindennemű tevékenységét.³¹ Ezek után *Kína* helyét a Kínai Népköztársaság képviselője foglalta el. Az Egyesült Államok ugyan felvetette a lehetőséget, hogy mindkét entitás maradjon az ENSZ tagja,³² de miután Peking átvette a korábban a tajvani rendszer által is vallott felfogást a kizárólagos képviselettel kapcsolatban, a Kínai Köztársaság nem maradhatott a világszervezet tagja.

Az USA 1979-től a KNK-t ismeri el hivatalosan Kína törvényes képviselőjeként, ekkortól vette fel vele a *hivatalos* diplomáciai kapcsolatot, míg Tajvannal megszüntette azt. A Kínai Köztársaság viszont az elmúlt két évtizedben nagy mértékben fejlődött, mind a demokratikus politikai átmenet terén, mind gazdasági téren. Erre a teljesítményére alapozva a tajvani kormány 1993-ban hivatalos kampányt indított azért, hogy ismét részt vehessen az ENSZ tevékenységében. Tajpej a világszervezetből való kikerülése óta küzd azért, hogy – először legalább megfigyelőként – visszakerülhessen az Egyesült Nemzetek Szervezetébe és más nemzetközi szervezetekbe, pl. a WHO-ba. A Tajvannal hivatalos kapcsolatot fenntartó államok csoportja minden évben kezdeményezi, hogy az ENSZ Közgyűlése vegye napirendjére a tajvani tagság kérdését. Ezek a kísérletek a KNK ellenállása miatt eddig nem vezettek eredményre. Míg a KNK a fordulat óta hallani sem akar Tajvan jelenlétéről nemzetközi *politikai* szervezetekben, beleértve az Egyesült Nemzetek Szervezetét is, létezik egy álláspont, mely szerint Tajvan esetleges ENSZ-tagsága tulajdonképpen előremozdítaná a két entitás egyesítésének ügyét, hiszen ez nemcsak fórumot teremtene képviselőik rendszeres tárgyalásai számára, de

³⁰ *US presses Taiwan over Council*, BBC News <http://news.bbc.co.uk/2/hi/asia-pacific/4769964.stm> letöltés: 2006.06.04.

³¹ Jason C. Hu: *Az ENSZ-tagságért*, in: Tajvan, Kínai Köztársaság, Taipei Representative Office in Hungary, 1996.

³² Majoros Pál, i.m.: p.58.

megnövelné annak az esélyét is, hogy egyenlő felekként folytassanak megbeszéléseket az újraegyesítésről.³³

A Kínai Köztársaság 1971-től, az ENSZ-ből való kivonulása óta viszonylagos nemzetközi elszigeteltségben él. Napjainkban a Tajvant elismerő államok száma 27. Ezek többsége kis közép-amerikai, karib-tengeri szigetország, ill. néhány – a tajvani segélyektől függő – szegény fekete-afrikai állam. Ezek az országok a szokásos formában tartanak fenn diplomáciai képviselőket a szigeten. Jelenleg csak egy európai nagykövetség, a vatikáni *nunciatura* működik Tajpejben.³⁴ Noha egy ideje hallani lehet olyan politikai jóslatokat, miszerint a Vatikán is megszakíthatja diplomáciai kapcsolatait Tajpejvel, és Pekingbe helyezheti át nunciaturáját, a jóslatokra alaposan rációzott az áttörő tajvani diplomáciai siker, amelynek eredményeként Csen tajvani elnök – hivatalos olasz vízummal – más államfőkkel együtt vehetett részt II. János Pál pápa 2005. április 8-i vatikáni temetésén. Csen elnök így az első tajvani elnök volt, aki hivatali ideje alatt látogatást tett Európában. A becslések szerint több millió katolikus hívőt számláló KNK képviselői mindeközben a történeteken látványosan megbotránkozva távol maradtak II. János Pál pápa temetéséről,³⁵ és ez a diplomáciai közjáték átmeneti szimpátiát nyert a tajpeji vezetés számára.

A tajvani külpolitika legfontosabb kérdése a nemzetközi szinten a Pekinggel folytatott kemény pozícióharc, a külpolitikai elszigeteltségből való kitörés. A KNK-val diplomáciai kapcsolatot fenntartó államok a pekingi kormányt ismerik el Kína egyetlen törvényes képviselőjének, míg Tajvant Kína részének minősítik. Tizenhat európai uniós állam mindeközben kb. 200-250 tisztviselőjét állomásoztatja a szigeten, akik kereskedelmi, turisztikai, kulturális irodákban és intézetekben dolgoznak, és ekképp sajátos módon, de politikai kapcsolatokat is ápolnak Tajvannal. Ezt Peking tudomásul veszi, és csak akkor él a politikai és gazdasági nyomás eszköztárával, ha egyes országok hivatalosnak minősíthető, kapcsolatfejlesztő lépéseket tesznek. Az amerikai kontinens országai mellett az európai országokban is működik körülbelül 28 tajvani iroda,³⁶ míg az összes külföldi tajvani képviselő száma körülbelül 120.³⁷

Tajvan – gazdasági lehetőségeit felhasználva – erőteljesen törekszik külpolitikai mozgásterének bővítésére. Jelentős pénzügyi támogatást ígér egyes fejlődő államoknak

³³ Jordán Gyula: i.m.: p. 4.

³⁴ A Tajpeji Magyar Kereskedelmi Irodának a tajvani GIO (Government Information Office) adataira hivatkozva készült digitális munkaanyaga, 2005-ből.

³⁵ *China's tense links with the Vatican*, BBC News, <http://news.bbc.co.uk/2/hi/asia-pacific/4423845.stm> letöltés: 2006.06.04.

³⁶ A Tajpeji Magyar Kereskedelmi Iroda a tajvani GIO adataira hivatkozva készült digitális munkaanyaga, 1999-ből.

³⁷ Jordán Gyula: i.m.: p. 1.

diplomáciai kapcsolatlétesítés fejében, illetve a nemzetközi szervezetekhez való csatlakozásának támogatásáért. Ez azonban – jórészt a KNK ellenlépései miatt – napjainkban már alig hoz eredményt, és még Csen elnök is fenntartásokat táplál a „csekkfüzet-diplomácia” iránt. Ezzel együtt tény, hogy az apró baráti államok jelentik Tajvan egyetlen szócsövét az ENSZ-ben.

Az Egyesült Államok Tajvan „legjobb barátja”?

Az Egyesült Államok tagadhatatlanul Tajvan legfontosabb szövetségese. A barátság a II. világháború utáni hidegháborús években épült ki, és a legnagyobb próbáját 1979-ben, Jimmy Carter elnöksége alatt kellett kiállnia, hiszen Carter a KNK-val igyekezett elmélyíteni a kapcsolatokat. Az amerikai Kongresszus Carter lépését a „*Taiwan Relations Act*”³⁸ elfogadásával ellensúlyozta.

Az USA politikáját a „*Taiwan Relations Act*” elfogadása óta a „stratégiai ambivalencia” jellemzi, ami egy politikai egyensúlyozást jelent a felemelkedő Kína és a politikai szövetséges Tajvan között. Ez az ellentmondás különösen élesen jelentkezik a szokás szerint rugalmas hozzáállást tanúsító amerikai kormányzatok és a Tajvannal hagyományosan szimpatizáló amerikai Kongresszus között.³⁹

Amerika döntőbírói szerepe a szoros-közi vitában a legtisztábban 1996-ban nyilvánult meg, amikor a KNK provokatív rakéta-hadgyakorlattal akarta befolyásolni a sziget első szabad elnökválasztását, amire Bill Clinton a vietnámi háború óta a térségben példátlan erődemonstrációval válaszolt, és a Tajvani-szorosba küldte az amerikai haditengerészet hadihajóit.⁴⁰ Az incidens azonban rádöbbsentette Washingtont annak veszélyeire, hogy kénytelen lehet valaki más háborúját megvívni a régióban, így 1999-ben Clinton előállt a „három nem” politikájával. Ebben ellenezte Tajvan függetlenedését, a „két Kína” elvét és Tajvan olyan nemzetközi szervezetekbe való felvételét, amelyek az államiságot írják elő a tagság feltételeként.⁴¹

³⁸ A törvény lehetővé teszi az USA és Tajvan közötti „kvázi-diplomáciai” kapcsolatok fenntartását a Tajpeji Amerikai Intézetten keresztül. További fontos eleme, hogy lehetővé teszi az USA számára, hogy Tajvant védelmi fegyverzettel lássa el, valamint, hogy az USA fenntartsa magának a jogot, hogy elhárítson minden olyan erőszakos cselekményt, amely a sziget lakóinak gazdasági és társadalmi békéjét sértheti. A KNK a *Taiwan Relations Act*et hivatalosan nem fogadja el és a dokumentumot a kínai belügyekbe való amerikai beavatkozásnak tekinti. http://usinfo.state.gov/eap/Archive_Index/Taiwan_Relations_Act.html.

³⁹ Lee Teng-hui: *The Road to Democracy*, PHP Institute, Tokió, 1999., pp. 131-132.

⁴⁰ Taiwan Crisis, <http://www.globalsecurity.org/military/ops/taiwan.htm> letöltés: 2006.06.07.

⁴¹ *Cross-Strait Relations: Breaking The Impasse*, National Committee on American Foreign Policy Project, Október, 2000.

Bill Clinton utódja, George W. Bush már inkább a washingtoni „héják” felfogását képviseli és a Kínai Népköztársaságot az USA „stratégiai versenytársaként”⁴² határozza meg. Bush elnök beiktatása után az új doktrínával egyetemben ígéretet tett Tajvan katonai kapacitásának növelésére, és 2001 áprilisában nyolc új, dízelhajtású tengeralattjáró beszerzését javasolta a tajvani félnek. A tajvani haditengerészet ugyanakkor az amerikai és holland gyártmányú egységekből álló, részben elavult tengeralattjáró-flottáját az amerikai elnök hat évvel ezelőtti javaslata óta sem tudta új szerzeményekkel kiegészíteni. Az amerikaiak, nyilvánvalóan Peking reakcióitól tartva, folyamatos kifogásokkal hátráltatják a tajvani beszerzést, amelyet a kuomintangista ellenzék is meg akar akadályozni. A kérdés Peking számára is hűsbavágó, tudniillik a tajvani tengeralattjáró-flotta korszerűsítése és számbeli növelése a szoros-közi stratégiai viszonyokat alapjaiban befolyásolná; a tajvani haditengerészet korszerű tengeralattjárókkal sokkal hatékonyabban akadályozhatna meg egy esetleges partraszállást. Habár Bush elnök megerősítette, eltökélt szándéka, hogy a „*Taiwan Relations Act*” alapján megfelelően segítse Tajvant és ehhez az amerikai állásponthoz Japán, Dél-Korea és Szingapúr is csatlakozott, az elnök kifejezetten ellenségesen viszonyul Csen elnök függetlenedési törekvéseihez, és Washington folyamatosan figyelmezteti a tajpeji vezetőket a *status quo* felrúgásának veszélyeire. A washingtoni adminisztráció többször is egyértelművé tette, hogy ellenez minden olyan egyoldalú lépést, amely a Tajvan és Kína közötti *status quo* megváltoztatására irányul. Ennek megfelelően Washington bírálatot fogalmazott meg Csen elnök 2004-es népszavazási kezdeményezésével kapcsolatban is, ami kétségtelenül nyomot hagyott a tajvani-amerikai kapcsolatokon.⁴³ Ugyancsak a két fél közötti elhidegülés jelét mutatta a 2006. május 3-i incidens is, amikor a tajvani elnököt a latin-amerikai körútjára szállító repülőgépnél az amerikai hatóságok egy hosszabb megállás helyett csak egy gyors alaszakai üzemanyag-felvételt engedélyeztek. Ez az elbánás azért is szokatlan volt, mert tajvani politikusok általában tranzitálhatnak az USA területén, sőt tizenegy évvel ezelőtt tajvani elnök – Li Teng-huj személyében – tett már látogatást az Egyesült Államokban. (Li Teng-huj annak idején egykori tanulmányainak helyén, a Cornell Egyetemen tartott beszédet.)

Véleményem szerint vitán felül állhat az a megállapítás, hogy az Egyesült Államok a „terror elleni háború” miatt nem kíván a Távols-Keleten is konfrontálódni az egyre erősebb Kínával, és elemi érdekek fűzik a béke és a nyugalom megőrzéséhez a Tajvani-szorosban. Következésképpen Washington is – Pekinghez hasonlóan – a konszenzuskereső Kuomintang

⁴² „Strategic competitor”.

⁴³ *Taiwan Crisis*, GlobalSecurity.org, <http://www.globalsecurity.org/military/ops/taiwan.htm> letöltés: 2006.06.04.

választási győzelmét látná szívesen, és a továbbiakban is ellenezni fogja a jelenlegi tajpei vezetés függetlenedéspárti megnyilvánulásait.

Összegzés és néhány megjegyzés a kilátásokról

Tanulmányomban megpróbáltam jelezni a szoros-közi viszonyok és a tajvani politikai rendszer várható fejleményeit. Véleményem szerint Tajvan politikailag kritikus időszak előtt áll: a 2007-es és 2008-as év törvényhozási és államfő-választásai várhatóan tovább polarizálják majd a tajvani társadalmat. A korrupciós vádakkal támadott Csen elnök és a Demokratikus Haladás Pártja népszerűségének mélypontján néz az újabb kihívások elé. Ha a függetlenedéspárti politika ennek ellenére megőrzi, esetleg tovább javítja pozícióit, Tajvan nemzetközi elszigetelődése elkerülhetetlen, és a szárazfölddel folytatott fegyveres konfliktus is valóságos fenyegetés marad. Az esetleges belpolitikai fordulat és a Kuomintang visszakerülése a hatalomba ugyanakkor egy történelmi léptékű enyhülés időszakát hozhatja, és teljesen új fejezetet nyithat a szoros-közi kapcsolatok történetében.

Mindeközben a tajvani identitás erősödése a két országrész újraegyesülését hátráltathatja, miközben a növekvő gazdasági egymásrataltság és a társadalmi kapcsolatok bővülése a két országrész között a fegyveres konfliktus eshetősége ellen szól. Véggkövetkeztetésem azonban az, hogy a fegyveres konfrontáció leginkább a Kínai Népköztársaság szándékaitól és magatartásától függ. A világpolitika színterén egyre öntudatosabban fellépő nagyhatalom 2008-ban olimpiát rendez, ami a nemzetközi közösség figyelmét a kínai gazdasági csodára fogja irányítani, és Peking mindent meg fog tenni, hogy legbarátságosabb arcát mutassa a világnak. A külföldi delegációk hazautazása után azonban a Kínai Népköztársaság politikai és katonai súlyához mérten a szoros-közi viszonyok újrarajzolására vállalkozhat.